

Lägesrapport från projektet "Minnet är kort – lantbrukares upplevelser av torkan 2018"

Lunds universitet, november 2019

Bakgrund

Projektet "Minnet är kort – lantbrukares upplevelser av torkan 2018", finansierat av forskningsrådet Formas med så kallat "akutbidrag" går in i sitt slutskede. Vi som arbetar i projektet har sedan januari 2019 samlat material i form av enkäter, fokusgruppsdiskussioner och intervjuer för att kartlägga och förstå på vilket sätt torkan drabbade och vilka konsekvenser detta fått för landsbygdens näringsutövare. Vi har fått ett starkt gensvar från dem vi kontaktat och vi är mycket tacksamma för den tid och det engagemang som så många av våra respondenter ställt upp med. Projektets insamlingsperiod pågår under hela 2019, samtidigt som vi nu även påbörjat analys och presentation av resultaten. Ett syfte med projektet är också att tillgängliggöra det insamlade materialet för andra forskare så att ytterligare analyser kan göras. Rapporter, artiklar och materialsammanställning kommer att publiceras under 2020. Vi kommer att sammanställa en rapport på svenska som översiktligt presenterar våra resultat. Därefter kommer materialet att göras tillgängligt via vår hemsida, medan publiceringen av artiklar i vetenskapliga tidskrifter på grund av granskningsprocesser kommer att dröja något längre.

Det har varit ett stort intresse för studiens resultat och vi upplever att många lantbrukare i hög grad fortfarande funderar på hur det egentligen gick under året, och vad de mer långsiktiga konsekvenserna blev. Vi har därför valt att gå ut med några av de tydligaste trenderna i det materialet vi samlat in, men man ska samtidigt vara medveten om att flera av våra enkäter fortfarande är öppna för ytterligare svar! Redan nu kan vi dock i vårt material se flera aspekter på hur man hanterade situationen och hur torkan drabbade. Vår enkät har varit uppdelad i följande teman; gårdsfakta, förändringar i driften i samband med torkan (odling och djurhållning), ekonomi, marktillgång/arrende, vattenfrågor, samarbeten, hälsa och stöd, samt framtidsfunderingar.

Preliminära resultat

Översiktligt kan vi t.ex. se att många lantbrukares hälsa påverkades negativt, enligt hur man själv upplevde det, både fysiskt och psykiskt. Det senare är inte minst relaterat till den osäkerhet och ofta maktlöshet flera kände inför de natureffekter man stod inför. Hur mycket man än var beredd att arbeta fanns ofta inte möjligheter att åtgärda den uppkomna krissituationen. Detta drabbade inte minst djurägare som tvingades se hur deras djur i många fall for illa och där t.ex. slakterinäringen inte kunde möta det nödläge som uppstod. Många växtodlare väljer att upprätta s.k. skördekontrakt med uppköpare av spannmål. Det betyder att man på förhand binder ett pris för en viss mängd av sin skörd. Detta ger i normalfallet en trygghet för prisfluktuationer på marknaden, dvs. man vet vad man kommer att få för kilopris. Under skördesäsongen 2018 förbyttes dock i många fall skördekontraktens syfte till sin motsats, när skörden p.g.a. det extrema vädret reducerades till historiskt låga nivåer och en del lantbrukare blev tvungna att ekonomiskt kompensera för den mängd spannmål man inte förmådde leverera enligt kontraktet.

Ett annat preliminärt resultat är att vi kommer att kunna redovisa en rad nya former av samarbete och okonventionella lösningar för att lösa uppkomna situationer. Det kan t.ex. röra sig om att

LUNDS
UNIVERSITET

utnyttja nya marker för bete, att använda strå och andra restprodukter på nya sätt, att transportera vatten från tidigare outnyttjade täkter osv.

Hur olika former och storlekar av jordbruk drabbades ekonomiskt återstår att analysera närmare, men sammanfattningsvis säger det material vi har att mer än hälften av alla tillfrågade hade ett ekonomiskt resultat som låg under 75 % av det normala och att ca 30 % hade ett resultat som låg under 50 % av det normala. Sättet att lösa detta har främst varit att skjuta på planerade investeringar, använda egna besparingar samt i många fall att ta lån. Denna ekonomiska press ligger bakom att ca 10 % av tillfrågade lantbrukare säger att de absolut inte skulle klarat ytterligare en säsong av torka under 2019. Hade detta skett skulle man fått lägga ner sitt lantbruk. Vi menar att dessa siffror reflekterar en allvarlig situation inför framtiden: om två år med extrem torka skulle följa på varandra, skulle kanske en av tio gårdar vara nödgade att upphöra med sitt lantbruk.

Vi kommer i vår rapportering också att kunna förmedla olika förhållanden mellan lantbrukare och myndigheter. Medan många t.ex. uppskattade att vissa kommuner snabbt gjorde marker under olika former av skydd tillgängliga för bete, upplevde andra att reaktionerna var långsamma och för begränsade. Med en mer utvecklad analys hoppas vi att våra resultat ska vara användbara för att förbättra beredskapen för kommande extrema situationer.

I ett bredare perspektiv kan därmed vårt projekt ses som en del i arbetet för att möta framtida klimatförändringar. Mycket talar för att extremväder som torkan 2018 kommer att bli vanligare i framtiden, samtidigt som jordbruk liksom andra näringar måste anpassa sig till ett överlag varmare klimat.

Mer information om projektet

För den som är intresserad av att följa rapporteringen av vårt projekt hänvisar vi till projektets hemsida där information kommer att uppdateras efterhand.

<https://www.lucus.lu.se/torkan2018>

På hemsidan finns även länkar till enkäter för de lantbrukare och andra näringsidkare som vill dela med sig av sina erfarenheter. Dessa kommer att finnas kvar under hela 2019 varefter materialinsamlingen upphör.

Intresserade är också välkomna att kontakta forskarna som arbetar med projektet:

Tomas Germundsson, Kulturgeografiska institutionen, Lunds universitet
(tomas.germundsson@keg.lu.se)

Sara Brogaard, LUCSUS, Lunds universitets centrum för hållbarhetsstudier
(sara.brogaard@lucus.lu.se)